

Türkiye'de Olağanüstü Vergilerin Tarihsel Gelişimi ve Değerlendirilmesi

Historical Development and Evaluation of Extraordinary Taxes in Türkiye

Sebiha YILDIZ

Bağımsız Araştırmacı

Dr.sebihayildiz@hotmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-5740-8264>

Makale Başvuru Tarihi / Received: 04.05.2026

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 31.08.2026

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

Halil KETE

Kırklareli Üniversitesi

halil.kete@klu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0823-7884>

ÖZET

Vergiler, devletlerin hem olağan hem de olağanüstü dönemlerde başvurduğu en önemli kamu gelir kaynaklarından biridir. Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar ekonomik krizler, savaş koşulları ve doğal afetler gibi farklı olağanüstü dönemlerde çeşitli olağanüstü vergi uygulamalarına başvurulmuştur. Bu çalışmada, söz konusu olağanüstü vergiler tarihsel bir perspektifle incelenmiş ve bu vergilerin geçici mi yoksa kalıcı mı hale geldiği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, 1929 Ekonomik Buhranı sonrasında uygulanan vergiler, İkinci Dünya Savaşı dönemindeki uygulamalar ve deprem vergileri ele alınmıştır. Çalışma sonucunda, olağanüstü vergilerin büyük ölçüde geçici olarak tasarlandığı, ancak önemli bir kısmının beklenenden daha uzun süre yürürlükte kaldığı görülmüştür. Bununla birlikte, yalnızca bazı vergilerin kalıcı hale gelerek vergi sisteminin sürekli bir unsuru haline geldiği tespit edilmiştir. Özellikle deprem vergileri kapsamında uygulanan Özel İletişim Vergisi'nin kalıcı hale gelmesi bu durumu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'de olağanüstü vergilerin yalnızca kısa vadeli finansman araçları olmadığını, belirli koşullar altında vergi sisteminin yapısını etkileyebilen politika araçları haline gelebildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Olağanüstü Vergiler, Ek Vergiler, Deprem Vergileri, Vergi Politikası

ABSTRACT

Taxes have long been one of the primary sources of public revenue for governments in both ordinary and extraordinary periods. Since the establishment of the Republic, Türkiye has introduced various extraordinary taxes in response to different extraordinary circumstances, including economic crises, wars, and natural disasters. This study examines these extraordinary taxes from a historical perspective and evaluates whether they remained temporary or became permanent over time. In this context, the taxes introduced following the Great Depression of 1929, those implemented during the Second World War, and earthquake-related taxes are examined. The findings indicate that extraordinary taxes were generally designed as temporary measures; however, a considerable number remained in force longer than originally intended. Moreover, only some of these taxes became permanent components of the tax system. The Special Communication Tax, introduced as part of the earthquake taxes, clearly illustrates this development by becoming a permanent tax. The study therefore demonstrates that extraordinary taxes in Türkiye should not be regarded solely as short-term fiscal instruments but may, under certain conditions, evolve into policy tools capable of influencing the structure of the tax system.

Keywords: Extraordinary Taxes, Additional Taxes, Earthquake Taxes, Tax Policy.

1.GİRİŞ

Devletler, tarih boyunca kamu hizmetlerini sürdürebilmek ve ekonomik düzeni sağlayabilmek için kamu gelirlerine ihtiyaç duymuştur. Modern mali sistemlerde bu gelirlerin en önemli kısmını vergiler oluşturmaktadır. Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak bireylerden zorunlu olarak aldığı ve kamusal ihtiyaçların finansmanında kullanılan temel bir mali araçtır (Şen ve Sağbaş, 2020). Olağan dönemlerde vergi politikaları belirli kurallar çerçevesinde istikrarlı bir şekilde uygulanırken, olağanüstü dönemlerde kamu maliyesi üzerinde önemli baskılar ortaya çıkarabilmektedirler.

Savaş, ekonomik kriz ve doğal afet gibi olağanüstü dönemlerde artan kamu harcamaları, devletleri ek gelir kaynakları arayışına yöneltmekte ve bu kapsamda çoğu zaman olağanüstü vergiler gündeme gelmektedir. Bu vergiler yürürlüğe girerken genellikle geçici nitelikte tasarlanmakta ve normal koşullara geri döndüğünde yürürlükten kaldırılacağı kamuoyuna ilan edilmektedir. Ancak uygulamada, olağanüstü vergilerin önemli bir kısmının başlangıçta öngörülen geçici niteliğini kaybederek kalıcı hale geldiği görülmektedir. Bu durum, olağanüstü vergilerin yalnızca kısa vadeli bir finansman aracı olmadığını, aynı zamanda vergi sisteminin yapısını etkileyebilen kalıcı bir politika aracı olduğunu göstermektedir.

Türkiye, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar ekonomik krizler, savaş koşulları ve doğal afetler gibi farklı olağanüstü dönemlerden geçmiş ve bu dönemlerde çeşitli olağanüstü vergi uygulamalarına başvurmıştır. Bu vergiler, ortaya çıktıkları koşullara bağlı olarak farklı özellikler göstermiştir. Bununla birlikte, bu vergilerin bir kısmının zamanla kalıcı hale gelmesi, olağanüstü vergi uygulamalarının uzun vadeli etkilerinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Literatürde çoğunlukla bu vergilerin tarihsel gelişimi ve uygulama biçimleri ele alınmakta, ancak farklı olağanüstü dönemler arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme ile bu vergilerin kalıcılığına ilişkin analizlerin sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de Cumhuriyet döneminden günümüze kadar farklı olağanüstü dönemlerde uygulanan vergileri karşılaştırmalı olarak incelemek ve bu vergilerin geçici mi yoksa kalıcı mı hale geldiğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmada, olağanüstü dönem vergi uygulamaları tarihsel süreç içerisinde ele alınmakta ve söz konusu vergilerin vergi sistemi üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir.

2.OLAĞANÜSTÜ DÖNEM VE OLAĞANÜSTÜ VERGİ UYGULAMALARI KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Olağanüstü dönemler, devletlerin mali ve ekonomik politikalarında önemli değişikliklere yol açan süreçlerdir. Bu dönemlerde artan kamu harcamalarının finansmanı amacıyla olağan vergi uygulamalarının yanında olağanüstü vergilere de başvurulabilmektedir. Bu nedenle olağanüstü vergilerin değerlendirilmesi, öncelikle olağanüstü dönem kavramının ve olağanüstü vergilerin temel özelliklerinin ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda, bu bölümde öncelikle olağanüstü dönem kavramı ele alınmakta, ardından olağanüstü vergilerin tanımı ve temel özellikleri açıklanmaktadır.

2. 1. Olağanüstü Dönem Kavramı

Olağanüstü dönemler, savaş, ekonomik kriz, doğal afet ve salgın hastalık gibi nedenlerle ortaya çıkan, ekonomik ve sosyal düzeni ciddi biçimde etkileyen ve kamu otoritesinin normal politika araçlarıyla yönetmekte zorlandığı süreçler olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz Furtuna, 2021: 430; Koç Akgül, 2017: 8). Bu dönemler, ekonomik faaliyetlerin aksamasına ve kamu harcamalarının önemli ölçüde artmasına yol açmaktadır.

Olağanüstü koşullar altında devletler, bozulan ekonomik dengeleri yeniden sağlamak amacıyla telafi edici maliye politikalarına başvurmaktadırlar. Özellikle kamu harcamalarındaki artışı finanse edebilmek için yeni gelir kaynakları arayışına girilebilmektedir (Yoruldu, 2020: 2302). Bu süreçte uygulanan politikalar, normal dönemlere kıyasla daha müdahaleci ve esnek bir nitelik taşımaktadır (Matvieieva, 2024). Ayrıca zamanında yapılan hükümet müdahaleleri finansal ve ekonomik toparlanmanın hızını artırabilmektedir (Bernanke, 2008).

Ekonomik kriz ve afet gibi olağanüstü dönemlerde kamu müdahalesi, Keynesyen iktisadın temel varsayımlarından biridir. Bu yaklaşımda vergi, yalnızca bir kamu geliri aracı değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal dengeyi sağlamak için kullanılan bir politika aracı olarak görülmektedir (Kete, 2022). Bu çerçevede, olağanüstü dönemlerde uygulamaya konulan ek ve servet vergileri, devletin artan harcamaları finanse etmesinin yanı sıra ekonomik istikrarı sağlama amacına da hizmet etmektedir.

2.2. Olağanüstü Vergi Kavramı

Olağanüstü vergiler, normal dönemlerde uygulanan vergilerden farklı olarak, kriz ve afet gibi olağanüstü koşullarda kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla yürürlüğe konulan ve genellikle geçici nitelikte tasarlanan vergilerdir (Şahin ve Özhan, 2024: 1080). Bu vergiler, daha yüksek oranlar, genişletilmiş vergi tabanı veya özel vergilendirme koşulları gibi özellikleri içerebilmektedir.

Her ne kadar olağanüstü vergilerin geçici olması öngörülse de uygulamada bu vergilerin bir kısmının kalıcı hale geldiği görülmektedir. Bu durum, olağanüstü vergilerin yalnızca kısa vadeli bir finansman aracı olmadığını, aynı zamanda vergi sisteminin yapısını etkileyebilen bir unsur olduğunu göstermektedir (Danış, 2023: 34-35; Ünsal, 2016: 3).

Olağanüstü dönemlerde kamu harcamalarının artması ve buna bağlı olarak yeni vergilerin gündeme gelmesi, maliye literatüründe “sıçrama tezi” ile açıklanmaktadır. Peacock ve Wiseman (1961), kriz ve afet dönemlerinde artan kamu harcamalarının vergi artışlarını beraberinde getirdiğini ve bu süreçte vergiye yönelik toplumsal direncin azaldığını ifade etmektedir. Bu çerçevede olağanüstü dönemlerde yürürlüğe konulan vergilerin başlangıçta geçici olarak tasarlanmasına rağmen uygulamada kalıcı hale gelebildiği görülmektedir.

Bu bağlamda, olağanüstü vergilerin değerlendirilmesinde yalnızca ortaya çıkış nedenleri değil, aynı zamanda uygulama süresi ve vergi sistemi üzerindeki kalıcı etkileri de dikkate alınmalıdır.

3.KURULUŞ DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE KADAR TÜRKİYE'DE UYGULANAN VERGİ POLİTİKALARI

Cumhuriyet dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun fiilen son bulması ile Anadolu'da yeni bir devletin kurulmasını kapsayan Cumhuriyetin ilk yıllarındaki döneme verilen isimdir. Bu dönemde özellikle savaştan yeni çıkmış mikro ve makroekonomik ciddi sorunları olan bir ekonomik ortam mevcuttur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin genel ekonomik görünümüne bakıldığında; sanayinin gelişmemesi nedeniyle mali olarak geri kalmışlık, uzun süren savaşların neden olduğu iktisadi bunalım, demografik değişiklikler, yüksek dış borçlar, yabancı ülkelere açık pazar haline gelme, dış ticaret ve bütçe açıklarının varlığı gibi durumların olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde uygulanan mali politikaların planlanmasında iki önemli gelişme rol oynamıştır. Bu gelişmeler, Lozan Antlaşması ile 1923 İzmir İktisat Kongresi'dir (Taş ve Engin, 2023: 350).

Osmanlı Devleti'nde vergi sistematığının kökeni dini esaslara göre düzenlenmiştir. Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarında birçok alanda olduğu gibi vergi sisteminde de şer'i yapı terk edilmeye başlanmıştır. Vergi sisteminin yapısı cumhuriyetin ilk yıllarında sık sık değişikliğe uğrayarak yapısal özellikleri oluşturulmaya başlanmıştır. Tek parti döneminden sonra vergi sistemi değiştirilmiş ve günümüz vergi sisteminin temelleri atılmıştır. Örneğin: Bu dönemde çoğunlukla Alman vergi sistemi örnek alınıp yeni vergi sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat zamanla hükümetin yeni vergi kanunları ile Türkiye'nin özgün vergi sistemi taslağı ortaya çıkmıştır (Yılmaz ve Yüksel, 2019: 86). Türkiye'de, Cumhuriyetin ilanından sonra uygulanan vergi politikalarının genel görünümü aşağıda yer almaktadır.

1923-1960 Dönemi Bu dönemde ülkenin iktisat ve vergi politikalarında bazı dönüşümler yaşanmıştır. 1925 yılında Aşar vergisi yürürlükten kaldırılmıştır (Ejder, 2000: 128). Aşar vergisi özellikle tarım sektöründe gelişimi ve ilerlemeyi geciktirmiştir. Aşar vergisinin kaldırılması gelir üzerinden alınan vergilerin payında azalma meydana getirmiştir. Bu dönemde devletin vergi politikalarında yaşanan bir diğer gelişme ise sanayi ve ticaret sektöründe temettü vergisinin kaldırılmasıdır. Temettü vergisinin yerine 1926 yılında kazanç vergisi yürürlüğe konulmuştur. Harcamalar üzerinden alınan Umumi istihlak vergisi de bu dönemde uygulamaya konulan vergilerden biridir. Umumi istihlak vergisinin uygulamada başarısız oluşu bu vergi yerine 1927 yılında Muamele Vergisi'nin getirilmesine neden olmuştur (Abukan ve Akın, 2023: 1681). Muamele vergisi, bir katma değer vergisi olarak vergi sistemine dahil edilmiştir. Bu verginin etkili bir şekilde tahsil edilebilmesi için ciddi bir muhasebe sistemi ve vergi idaresi gerekmekteydi. Yıllar içerisinde çeşitli değişimlere maruz kalan muamele vergisi 1956 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Yıldız, 1996: 79).

Cumhuriyet dönemi vergi politikalarında yaşanan bir diğer gelişme 1927 yılında uygulamaya konulan Teşvik-i Sanayi Kanunu'dur. Teşvik-i Sanayi Kanunu ikinci dünya savaşı sebebiyle 1942 yılında uygulamadan kaldırılmıştır (Gürler Hazman ve Karakuş Büyükbey, 2020: 191). Teşvik-i Sanayi Kanunu'nda özel kesimi teşvik etmek amacıyla bir takım vergi teşviklerine yer verilmiştir. Bu teşvikler ile ulusal sanayi sektörüne ucuz devlet arazisi tahsis edilmesi, bazı vergisel muafiyetler, taşınma indirimleri ve muafiyetler gibi kolaylıklar tanınarak yerli sermayenin desteklenmesi amaçlanmıştır (Öz ve Buyrukoğlu, 2015: 37). Cumhuriyetin ilk dönemlerinde servet transferlerinin vergilendirilmesi konusunda gayrimenkullerin bağıışı ve mirasçılara

intikali sırasında tahsil edilen tahsil harcı,1926 yılında çıkarılan yasa ile veraset ve intikal vergisine dönüştürülmüştür (Türkal, 2011, 96).

1929 yılında ABD’de başlayan ekonomik kriz kısa zamanda birçok ülkeyi olumsuz etkilemiştir. Büyük buhrandan etkilenen ülkelerden biri olan Türkiye’de bu kriz, ödemeler dengesi açıkları ve parasal kriz olarak ortaya çıkmıştır (Açıkgöz ve Özkan, 2009). Türkiye ekonomisi üzerinde derin etkiler bırakan Büyük Buhran’ın etkisini azaltmak ve kamu gelirlerini artırmak amacıyla 1931 yılında Buhran Vergisi adında yeni bir vergi yürürlüğe konulmuştur. 1929 Buhranının etkileri henüz giderilmemişken ikinci dünya savaşının başlaması dünyada sadece askeri değil ekonomik bir krizin de başlamasına neden olmuştur (Yeşilyurt, 2021: 232-233).

İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti savaş boyunca tarafsız politikalar izlemiş olsa da savaşın ortaya çıkarmış olduğu ekonomik zarardan kurtulması mümkün olmamıştır. Savaş yılları olarak bilinen 1940-1946 yılları arası tüm dünyada ekonomik bunalım yıllarının yaşandığı bir dönemi kapsamaktadır. Savaş yılları boyunca kırsal kesimden tahsil edilen vergiler, Arazi Vergisi, Hayvan Vergileri ve Yol Vergisi olarak üç çeşittir. Yol vergisi, insanların fiziki olarak yol yapım çalışmalarında çalışmasıyla da ödenebilen bir vergi türüdür. Savaş yılları döneminde vergi yükünün yetersiz olması ve kamusal harcamaları finanse etme oranının düşük olması sağlıklı bir vergi sisteminin kurulamadığının kanıtıdır. Savaş sebebi ile daha da artan kamu harcamaları vergilerin de artmasına yol açmıştır. Kamu otoritesi artan ihtiyaçları karşılayabilmek için yeni vergi kanunları yürürlüğe koymuştur. Bu şartlar neticesinde, 1942 yılında Varlık Vergisi uygulamaya konulmuştur. Bu vergi, savaş dolayısıyla aşırı kazanç elde edenlere yönelik, harcanabilir geliri kırmak, talebi azaltmak suretiyle enflasyonu kontrol altına almayı ve gelir-servet dağılımını düzenlemeyi hedeflemektedir. Savaş sebebi ile yürürlüğe konulan vergilerden bir diğeri ise “Toprak Mahsulleri Vergisi”dir (Ay ve Haydanlı, 2018: 60). Savaşın sona ermesinden sonraki dönemde vergi anlamında yaşanan en önemli gelişme, 1950 yılında yürürlüğe giren Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Esnaf Vergisi Kanunları ile Vergi Usul Kanunu’nun uygulamaya konulmasıdır. Vergi alanında milat niteliğinde olan bu gelişmeler Alman vergi sisteminden esinlenerek oluşturulmuştur. Bu dönemde kazanç vergisi yürürlükten kaldırılmış yerine gelir vergisi getirilmiştir. Gelir vergisi dönemin en çağdaş vergileri arasında sayılmış ve bundan dolayı da eleştirilere maruz kalmıştır. Gelir vergisinin en önemli eleştirilmesi gereken tarafı tarım kazançlarını kapsamına almamasıdır. Gelir vergisi kanunu yürürlüğe konulduğunda, tarım kazançları ile avcılık ve balıkçılık kazançları vergiden muaf tutulmuştur (Yaraşlı, 2005: 20).

1961-1980 Dönemi: 1960’lı yıllar genel olarak planlı kalkınma politikasının benimsendiği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlı dönemin uygulanmaya başlanması ile Türkiye’de tasarrufları artırmak, etkin kaynak dağılımı ve gelirin yeniden dağıtımını aracılığı ile adaleti sağlamak amacına yönelik ekonomi politikaları oluşturulmuştur. Planlı kalkınma dönemi Türkiye’inde yürürlüğe konulan vergilerin kamu gelirlerini artırma amacının yanında kaynak dağılımında etkinliği sağlamak gibi ikinci bir amaca hizmet ettiği de görülmüştür (Takım, 2011: 159-161). Kalkınma planlarının uygulamaya konulduğu 1963 yılında vergi sistemine “Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanunu” eklenmiştir. Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanunu, bireylerin servetleri üzerinden alınan bir vergi türüdür. Bu vergi daha sonra 1980 yılında Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) olarak dönüştürülmüştür (Sugözü vd., 2014: 117).

Kalkınma politikalarının bir uzantısı olarak ortaya çıkan bu dönemde, ilk olarak 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konulmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda genel bütçeye giren vergilerin daha önceki vergi gelirlerine göre artırılması gerektiği belirtilmiştir. 1970’li yıllarda oluşturulan vergi politikalarının en önemli özelliği vergilerin ekonomiyi yönlendirici etkisinin çok daha belirginleşmesidir. Tasarruf bonusu uygulaması, 1971 yılında Mali Denge Vergisi adıyla uygulamaya konulmuştur. Ayrıca Bina ve Arazi Vergileri 1972 yılında Emlak Vergisine dönüştürülmüştür (Taş ve Engin, 2023: 355-356).

1980-2000 Dönemi: Türkiye’de 1980 dönemi liberal ekonomi ve dışa açılma politikalarının uygulandığı bir dönemi kapsamaktadır. 1980 döneminde Arz yönlü iktisat yaklaşımı benimsenmiş ve ihracata dayalı ekonomi politikalarına yer verilmiştir. 1980 sonrasında uygulanan ekonomi politikaları 24 Ocak kararlarının açıklanmasından sonra şekillendirilmiştir. İlk olarak ekonomi politikası olarak oluşturulan bu kararlar daha sonra istikrar tedbirleri olarak anılmaya başlanmıştır (Bektaş ve Gündoğdu, 2006). 24 Ocak Kararları ile piyasa ekonomisine geçilmiş ve ihracata dayalı ekonomi politikaları uygulanmıştır. Bu dönemin vergi politikalarının belirgin özelliklerinden birisi vergi yükünün sermaye kesimi üzerinden alınarak ücretli kesime doğru kısmen kaydırılmasıdır. Yine vergi politikaları kapsamında, vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin oranı artırılmış dolaysız vergilerin oranı ise azaltılmıştır. 1980’li yılların ilk döneminde vergi sisteminde yoğun düzenlemelere yer verilmiştir. Bu anlamda 1985 yılında dolaylı bir vergi çeşidi olan Katma Değer Vergisi (KDV) yürürlüğe

konulmuştur. Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar tarafından gelişmekte olan ülkelere önerilen bu verginin yürürlüğe girmesi vergi sistemini modernize eden adımlar arasındadır (Paksoy ve Bakan, 2010: 159). KDV Türk vergi sisteminde yürürlüğe konulan en önemli vergilerden biridir. KDV, vergi kayıp ve kaçığını azaltmak, vergilemede adaleti sağlamak, vergi sistemini kontrol edebilmek amacıyla çıkarılmıştır (Taş ve Engin, 2023: 359).

2000 ve Sonrası Dönem: Bu dönemin en önemli vergi politikasını deprem vergileri oluşturmaktadır. Türkiye 17.08.1999 ve 12.11.1999 tarihlerinde Marmara bölgesi deprem felaketi ile sarsılmıştır. Marmara bölgesi ve civarını etkileyen deprem Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Depremi neden olduğu ekonomik olumsuzlukların giderilmesi amacıyla 1999 yılında deprem vergileri yürürlüğe girmiştir. Deprem vergileri; Ek Gelir ve Ek Kurumlar Vergisi, Ek Emlak Vergisi, Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi, Özel iletişim Vergisi, Faiz Vergisi Özel İşlem Vergisi'dir (Bahar,1999:20). Dolaylı vergi kategorisinde 1985 yılında yürürlüğe giren KDV'den sonra 2002 yılında Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) yürürlüğe girmiştir. ÖTV Avrupa Birliği (AB)'ye uyum çerçevesinde Türkiye'nin uygulamaya koyduğu bir vergi türüdür. ÖTV'nin yürürlüğe girmesinin ardından birçok vergi ve fonlar uygulamadan kaldırılmıştır. Uygulamadan kaldırılan fonları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Akaryakıt Tüketim Vergisi,
- Akaryakıt Fiyat İstikrar Payı,
- Taşıt Alım Vergisi,
- Ek Taşıt Alım Vergisi,
- Çevre Kirliliğini Önleme Fonu,
- Trafik Tescil Harcı,
- Taşıtların Kayıt, Tescil ve Devirlerinden Alınan Eğitime Katkı Payı,
- Taşıtların Kayıt, Tescil ve Devirlerinden Alınan Özel İşlem Vergisi,
- Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerden Alınan Mera Payı,
- Ek Vergi, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerden Alınan Federasyonlar Payı,
- Eğitim, Gençlik, Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisi, Malul, Şehit, Dul ve Yetimleri Payı,
- Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerden Alınan Savunma Sanayi Destekleme Fonu,
- Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Payı,
- Toplu Konut Payıdır (Giray ve Zeren, 2020: 345-346).

Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra birçok vergi türünün yürürlüğe girdiği görülmektedir. 2004 yılında Şans oyunları vergisi uygulamaya konulmuştur. Bu vergi ortak bahisler ve çeşitli şans oyunlarını kapsayan bir vergi çeşididir (Öksüz, 2025: 368). 2006 yılında Yeni Kurumlar Vergisi uygulamasına geçilmiştir (Türkeş, 2015: 40). 2020 yılında ise Dijital Hizmet Vergisi yürürlüğe girmiştir (Güngör, 2020: 277). Ayrıca 2020 yılında tüm dünyayı etkileyen Covid-19 pandemisi nedeniyle Türkiye'de kamu harcamalarında artışın yaşanması yeni vergi türlerinin sisteme dahil edilmesine yol açmıştır. Bu kapsamda vergi sistemine Değerli Konut Vergisi ve Konaklama Vergisi eklenmiştir (Oğuz ve Yıldız, 2024: 21).

Türkiye'de vergi politikalarının tarihsel gelişimi incelendiğinde, farklı dönemlerde ekonomik ve siyasi koşullara bağlı olarak önemli değişimler yaşandığı görülmektedir. Bu değişimlerin özellikle olağanüstü dönemlerde daha belirgin hale geldiği ve vergi sisteminde geçici nitelikte düzenlemelerin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde Türkiye'de farklı olağanüstü dönemlerde uygulanan vergiler ele alınarak bu vergilerin özellikleri ve zaman içerisindeki kalıcılık durumları incelenecektir.

4.TÜRKİYE'DE CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE OLAĞANÜSTÜ DÖNEM VERGİ UYGULAMALARI

Türkiye tarihi incelendiğinde, devletin farklı dönemlerde siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerle karşı karşıya kaldığı ve bu süreçlerin olağanüstü dönemleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Savaş, ekonomik kriz ve doğal afet gibi olağanüstü koşullarda devlet, artan kamu harcamalarını karşılayabilmek ve ekonomik istikrarı

sağlayabilmek amacıyla çeşitli mali araçlara başvurmuştur. Bu araçlar içerisinde en belirleyici olanlardan biri olağanüstü vergi uygulamalarıdır (Şahin ve Özhan, 2024: 1082-1083).

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olağanüstü dönemlerde uygulamaya konulan vergiler, ortaya çıktıkları koşullara bağlı olarak farklı özellikler göstermektedir. Bu kapsamda söz konusu vergiler yalnızca ortaya çıkış nedenleri açısından değil, aynı zamanda uygulama biçimleri ve süreklilikleri açısından da farklılık arz etmektedir.

Bu bölümde, Türkiye’de farklı olağanüstü dönemlerde uygulanan vergiler karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmakta ve bu vergilerin geçici mi yoksa kalıcı mı hale geldiği değerlendirilmektedir.

4.1. İktisadi Buhran Vergisi

1929 yılında ortaya çıkan Büyük Buhran, dünya ekonomisinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de ciddi sorunlara yol açmıştır. Türkiye ekonomisi bu süreçte dış ödemeler açığı, para değerinde düşüş ve üretimde gerileme gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Metintaş ve Kayıran, 2016: 38-39; Işık ve Duman, 2012: 81). Artan kamu harcamalarını finanse edebilmek amacıyla hükümet çeşitli mali önlemler almış ve olağanüstü vergiler gündeme gelmiştir.

Bu çerçevede uygulamaya konulan İktisadi Buhran Vergisi, 1931 yılında yürürlüğe giren ve ücretliler üzerinden alınan bir ek vergi niteliğindedir. Vergi, ilerleyen yıllarda kapsamı genişletilerek 1932 yılında bina vergisi yükümlüleri ve 1934 yılında kazanç vergisi mükelleflerini de kapsayacak şekilde uygulanmıştır (Yüce, 2004: 4). Almanya başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde de uygulanan bu vergi (Yeşilyurt, 2021: 229), düşük gelir gruplarına belirli muafiyetler tanımakla birlikte, vergi yükünün başlangıçta dar bir kesim üzerinde yoğunlaşması nedeniyle eleştiri konusu olmuştur (Saraçoğlu, 2009: 136).

Tablo1: İktisadi Buhran Vergisi Kanunu’nun Vergi Matrahı ve Oran Yapısı

Tutar	Oran
150 liraya kadar	%10
151 liradan 350 liraya kadar	%12
351 liradan 600 liraya kadar	%16
600 liradan yukarıya kadar	%24

Kaynak: (Totur, 2023: 117)

Tablo 1’de gösterildiği üzere verginin yapısına bakıldığında, artan oranlı tarife sistemi ile vergilemede belirli ölçüde adalet sağlanmaya çalışıldığı, ancak muafiyet ve istisnaların varlığının etkinliği sınırladığı görülmektedir. Bu vergi, geçici bir vergi olmasından dolayı Kazanç Vergisi’ne tabi ticaret ve sanat erbablarını ilgilendirmemektedir. Ayrıca 30 lira ve daha düşük maaşa tabi kişiler ile ziraatta çalışan işçiler ve rençberler bu vergiden muaf tutularak vergi kapsamından çıkarılmıştır (Aydın, 2020: 543). Bununla birlikte, verginin özellikle ücretliler ve belirli ekonomik gruplar üzerinde yoğunlaşması, uygulamanın dağılım etkileri açısından tartışılmasına yol açmıştır.

İktisadi Buhran Vergisi’nin en dikkat çekici yönlerinden biri, başlangıçta geçici bir vergi olarak tasarlanmasına rağmen uzun süre yürürlükte kalmasıdır. İlk olarak kısa süreli uygulanması öngörülen bu vergi, çeşitli uzatmalarla yaklaşık 20 yıl boyunca yürürlükte kalmıştır (Kayalidere ve Özcan, 2014: 8). Bu durum, olağanüstü dönemlerde yürürlüğe konulan vergilerin başlangıçta geçici olarak tasarlanırsa da uygulamada uzun süre devam edebildiğini göstermektedir.

4.2. Muvazene Vergisi

1929 ekonomik krizinin Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri, bütçe açıklarının artmasına ve kamu gelirlerinin yetersiz kalmasına yol açmıştır. Özellikle Aşar vergisinin kaldırılmasıyla azalan kamu gelirlerini telafi etmek amacıyla 1932 yılında Muvazene Vergisi yürürlüğe konulmuştur (Göze Kaya ve Durgun, 2009: 244).

Muvazene Vergisi, daha önce uygulamaya konulan İktisadi Buhran Vergisi’nin bütçe açığını kapatmada yetersiz kalması üzerine getirilen ek bir vergi niteliğindedir. Bu kapsamda vergi, emekli maaşlarını da içerecek şekilde ücret ve benzeri ödemeler üzerinden alınan ikinci bir yük olarak tasarlanmıştır (Yüce, 2004: 5). Bu yönüyle muvazene vergisi, olağanüstü dönemlerde mevcut vergi yükünün artırılması yoluyla kamu gelirlerinin genişletildiği bir uygulama örneği olarak öne çıkmaktadır.

Vergi, her türlü ücret ve benzeri ödemeler üzerinden %10 oranında uygulanmış, daha sonra yapılan düzenlemelerle oran %8'e düşürülmüştür. Başlangıçta geçici olarak uygulanması öngörülen bu vergi, çeşitli yasal düzenlemelerle uzatılarak 1951 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Kumrulu, 1976: 53).

Muvazene Vergisi'nin yaklaşık yirmi yıl boyunca uygulanması, olağanüstü dönemlerde yürürlüğe konulan vergilerin beklenenden daha uzun süre uygulanabildiğini göstermektedir. Bu durum, İktisadi Buhran Vergisi ile birlikte değerlendirildiğinde, kriz dönemlerinde getirilen vergilerin başlangıçta geçici olarak tasarlanırsa da uygulamada uzun süre devam edebildiğini ortaya koymaktadır.

4.3. Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi

1930'lu yıllarda Avrupa'da hız kazanan silahlanma süreci, Türkiye'de de savunma harcamalarının artırılmasını gerekli kılmıştır. Bu dönemde Türkiye, özellikle hava savunma kapasitesini güçlendirmeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Hava kuvvetlerinin modernleşmesinin finansmanını daha sistemli bir şekilde sağlamak amacıyla 1935 yılında Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi yürürlüğe konulmuştur (Saraçoğlu, 2009: 137).

Söz konusu vergi, çalışan bireylerin maaş ve benzeri gelirleri üzerinden alınan geniş kapsamlı bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi, bütçeye ek kaynak sağlama amacı taşımakla birlikte, belirli bir kamu hizmetinin finansmanına yönelik olması bakımından diğer olağanüstü vergilerden ayrılmaktadır. Vergi 1951 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Sarı, 2022).

Bu yönüyle söz konusu vergi, İktisadi Buhran ve Muvazene vergileriyle benzer şekilde başlangıçta geçici olarak tasarlanmış, ancak uzun süre uygulanmasına rağmen kalıcı bir vergiye dönüşmeden yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durum, olağanüstü vergilerin uzun süre uygulanabilmesine rağmen her zaman kalıcı hale gelmediğini göstermektedir.

4.4. Varlık Vergisi

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye, savaşa doğrudan katılmamasına rağmen savaş ekonomisinin ortaya çıkardığı enflasyon, karaborsa ve bütçe açıkları gibi ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu, hükümetin ekonomi üzerindeki denetim ve kontrolünü gevşeterek serbest politikalarla bu dönemin aşılabileceğine ve devletin yeni vergiler koyarak ekonomik sıkıntılardan kurtulabileceğine inanmaktaydı. Bu dönemde artan kamu harcamalarını karşılamak ve ekonomik dengeleri sağlamak amacıyla 11 Kasım 1942'de 4305 sayılı yasa ile Varlık Vergisi yürürlüğe konulmuştur (Arslan, 2015: 120).

Varlık Vergisi, servet ve kazanç sahiplerinin malvarlıkları üzerinden alınan ve bir defaya mahsus olarak tasarlanan olağanüstü bir vergidir. Varlık vergisi, sermaye ve servet üzerinden alınan bir baş vergisi niteliği taşımaktadır. Ancak verginin uygulanma biçimi, diğer olağanüstü vergilerden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Vergi oranlarının ve mükellef yükümlülüklerinin kanunda açıkça belirlenmemesi, bu yetkinin Servet Tespit Komisyonları'na bırakılması uygulamanın keyfiliğine ilişkin ciddi eleştirilere yol açmıştır (Kızılkaya, 2016: 89).

Verginin en tartışmalı yönlerinden biri, uygulamada mükellefler arasında din ve etnik kimlik temelinde farklılaştırmaya gidilmiş olmasıdır. Özellikle gayrimüslim kesimlerin daha yüksek oranlarda vergilendirilmesi, verginin mali bir araç olmanın ötesinde sosyal ve politik sonuçlar doğurduğunu göstermektedir (Karabulut, 2005: 325). Bu durum, vergi adaleti ve eşitlik ilkeleri açısından yoğun eleştirilere neden olmuştur.

Varlık Vergisi'nin uygulanma sürecinde mükelleflere itiraz ve temyiz hakkı tanınmaması, ödeme süresinin oldukça kısa tutulması ve borcunu ödeyemeyenlerin çalışma kamplarına gönderilmesi gibi uygulamalar, verginin hukuki boyutunu da tartışmalı hale getirmiştir (Ökte, 1951: 57; Tabak, 2002: 75-76). Bu yönüyle vergi, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda hukuki ve etik açıdan da değerlendirilmesi gereken bir uygulama niteliği taşımaktadır.

Varlık Vergisi tahsil miktarları incelendiğinde en fazla verginin azınlık nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu İstanbul'da %85 ile gerçekleştiği görülmektedir (Arslan, 2015: 126). Elde edilen vergi gelirlerinin büyüklüğü dikkate alındığında, Varlık Vergisi'nin kamu maliyesi açısından önemli bir kaynak sağladığı görülmektedir. Nitekim 1942 yılında elde edilen gelir, devlet bütçesinin önemli bir kısmını oluşturmuştur (Balcı, 2017: 376-377). Varlık vergisi, 16 ay yürürlükte kalarak 1944 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Gülmez ve Cesur, 2021:1315). Bununla birlikte, verginin uygulama süresinin kısa olması ve yoğun eleştiriler nedeniyle kaldırılması, bu verginin diğer olağanüstü vergilerden farklı bir seyir izlediğini göstermektedir.

Bu yönüyle Varlık Vergisi, İktisadi Buhran ve Muvazene vergilerinin aksine uzun süreli bir uygulamaya dönüşmemiştir. Ancak bu vergi kısa sürede yüksek gelir sağlayan ve aynı zamanda vergi adaleti açısından ciddi tartışmalar doğuran bir örnek olmuştur. Bu durum, olağanüstü vergilerin yalnızca süre ve gelir etkisiyle değil, aynı zamanda uygulama biçimleri ve toplumsal etkileriyle de değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.5. Toprak Mahsulleri Vergisi

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye, savaşa doğrudan katılmamasına rağmen seferberlik koşullarının ortaya çıkardığı ekonomik daralma ve artan kamu harcamaları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu yıllarda nüfusun yaklaşık %76'sı köylerde yaşamakta ve tarım sektöründe çalışmaktadır. Özellikle tarım sektöründe çalışan nüfusun önemli bir kısmının askere alınması, üretimde düşüşe ve kamu gelirlerinde azalmaya yol açmıştır. Bu koşullar altında, artan kamu harcamalarını karşılayabilmek amacıyla yeni vergi uygulamalarına başvurulmuştur. 1943 yılında yürürlüğe giren Toprak Mahsulleri Vergisi, tarım sektörünü doğrudan vergilendiren bir olağanüstü vergi olarak öne çıkmaktadır (Çomaklı vd., 2012: 63). Bu verginin konulması ile savaş ekonomisi yükünün kırsal alana doğru kaydırılması amaçlanmıştır. Bu vergi, savaş ekonomisinin gerektirdiği finansmanı sağlamak, ordu ve şehirlerin iase ihtiyacını karşılamak ve bütçe açığını kapatmak amacıyla uygulanmıştır (Ertan, 2018: 242; Akman ve Akman, 2011: 89). Toprak mahsulleri vergisinin yürürlüğe konulmasının amacı seferberlik durumunda orduyu doyurabilmek için tarım ürünlerini stoklayarak saklanması sağlanması olarak da ifade edilmektedir. Vergilemeye tabi olan mükellefler, Varlık vergisi dışında tutulan savaş şartlarında ciddi oranda büyüme kat etmiş tarımsal kazanç sahipleri olarak ifade edilmektedir (Mutlu, 2009: 91).

Toprak Mahsulleri Vergisi'nin en dikkat çekici yönü, daha önce büyük ölçüde vergi yükünün dışında kalan tarımsal kesimi olağanüstü vergi sistemine dahil etmesidir. Bu yönüyle vergi, Varlık Vergisi ile birlikte değerlendirildiğinde, savaş döneminde mali yükün toplumun farklı kesimlerine yayılmaya çalışıldığını göstermektedir. Verginin “fedakârlık” ve “milli bir vazife” söylemleri ile gerekçelendirilmesi de bu durumu desteklemektedir (Ayдын, 2017: 6).

4429 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'na göre kanunda tek tek sayılan hububat, bakliyat, diğer mahsuller ile ipek kozasının vergi kapsamına girdiği görülmektedir. İlgili kanuna göre aynen alınacak vergiler %8, nakden alınacak vergiler ise %12 vergi oranı üzerinden hesaplanacaktır. Parlamento, gerektiği durumlarda nakden alınan vergi oranlarını %8'e kadar düşürebilme yetkisine sahiptir (Özer, 2011: 221-222). Vergi, aynı ve nakdi olmak üzere farklı şekillerde uygulanmış, özellikle aynı vergilendirme yöntemiyle doğrudan üretim üzerinden tahsil edilmiştir. Bu yönüyle diğer olağanüstü vergilerden ayrılan uygulama, devletin savaş koşullarında doğrudan kaynak teminine yöneldiğini göstermektedir.

Toprak Mahsulleri Vergisi, 1943-1946 yılları arasında uygulanmış ve savaş koşullarının ortadan kalkmasıyla birlikte 1947 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Özdeşim Subay, 2024: 121-122). Bu yönüyle vergi, belirli bir olağanüstü döneme özgü olarak uygulanmış ve kalıcı hale gelmeden sona ermiştir.

4.6. Deprem Vergileri

Doğal afetler, yol açtıkları can ve mal kayıplarının yanı sıra ciddi ekonomik tahribatlar oluşturarak kamu maliyesi üzerinde önemli baskılar oluşturmaktadır. Bu tür olağanüstü durumlarda devletler, ortaya çıkan finansman ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla ek kamu gelirlerine ihtiyaç duymakta ve çeşitli olağanüstü vergi uygulamalarına başvurmaktadır.

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle sık sık doğal afetlerle karşı karşıya kalan ülkelerden biri olup, özellikle büyük depremler sonrasında kamu maliyesi üzerinde ciddi baskılar oluşmaktadır. Bu durum da önemli vergi düzenlemelerini gündeme getirmektedir. Bu kapsamda 1999 Marmara depremi sonrasında yürürlüğe giren 4481 sayılı Kanun ile çeşitli olağanüstü vergiler ihdas edilmiş, benzer şekilde 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında da ek vergi uygulamaları yeniden gündeme gelmiştir. Bu dönemde uygulamaya konulan ek gelir vergisi, ek kurumlar vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi, özel işlem vergisi ve özel iletişim vergisi gibi uygulamalar, deprem kaynaklı ekonomik kayıpların telafi edilmesine yönelik olarak tasarlanmıştır (Hayrulloğlu, 2022: 105; Yılmaz, 2023). Ancak bu vergiler arasında özellikle Özel İletişim Vergisi'nin diğerlerinden ayrılarak kalıcı hale gelmesi dikkat çekmektedir (Özmumcu, 2025).

Bu yönüyle deprem vergileri, olağanüstü vergilerin yalnızca geçici finansman araçları olmadığını, bazı durumlarda vergi sisteminin kalıcı unsurlarına dönüşebildiğini göstermektedir. Bu bölümde söz konusu vergiler, ortaya çıkış amaçları ve uygulama süreleri bakımından değerlendirilerek karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

4.6.1. Ek Gelir ve Ek Kurumlar Vergisi

Ek Gelir ve Ek Kurumlar Vergisi, 1999 Marmara depreminin ardından kamu finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla yürürlüğe konulan olağanüstü vergi uygulamalarından biridir. 4481 sayılı Kanun kapsamında düzenlenen bu vergiler, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin belirli dönem kazançları üzerinden ek bir yükümlülük getirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu yönüyle söz konusu vergiler, mevcut vergi yapısı üzerine eklenen geçici nitelikte mali araçlar olarak öne çıkmaktadır.

Benzer şekilde, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında da ek vergi uygulamaları yeniden gündeme gelmiş ve özellikle kurumlar vergisi mükelleflerine yönelik ek vergiler ihdas edilmiştir (Kahraman, 2023). Bu düzenlemelerde, belirli istisna ve indirim kalemleri üzerinden ek vergi alınması öngörülmüş, depremten doğrudan etkilenen bölgelerdeki mükellefler ise kapsam dışında bırakılmıştır (Vergi Sirküleri No: 2023/39).

Bu vergiler, belirli bir olağanüstü dönemin finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak tasarlanmış ve süreklilik arz etmeyen uygulamalar olarak dikkat çekmektedir. Bu yönüyle Ek Gelir ve Ek Kurumlar Vergisi, deprem vergilerinin büyük ölçüde geçici nitelik taşıdığını gösteren örneklerden biridir.

4.6.2. Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi

Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi (Ek MTV), 1999 Marmara depreminin ardından ortaya çıkan kamu finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla yürürlüğe konulan olağanüstü vergilerden biridir. 4481 sayılı Kanun kapsamında düzenlenen bu vergi, motorlu taşıt sahiplerinden bir defaya mahsus olmak üzere mevcut motorlu taşıtlar vergisi tutarı kadar ek vergi alınması esasına dayanmaktadır.

Ek MTV, 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında da yeniden gündeme gelmiş ve 7456 sayılı Kanun ile benzer şekilde uygulanmıştır. Bu durum, olağanüstü dönemlerde daha önce uygulanmış vergi araçlarının yeniden kullanılabilirliğini göstermektedir.

2023 yılında uygulanan Ek MTV'ye ilişkin en dikkat çekici hususlardan biri, verginin anayasal ilkeler çerçevesinde tartışmaya konu olmasıdır. Verginin eşitlik, genellik ve ödeme gücüne göre vergilendirme ilkelerine aykırı olduğu yönünde eleştiriler ileri sürülmüş, ayrıca vergiyi doğuran olaydan sonra düzenleme yapılmasının hukuki tartışmalara yol açtığı belirtilmiştir (Ergöner, 2024). Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, söz konusu düzenlemeyi olağanüstü koşullar ve kamu yararı gerekçesiyle iptal etmemiştir (Ergin, 2023).

Ek MTV'nin hem 1999 hem de 2023 yıllarında benzer şekilde uygulanması, olağanüstü vergilerin kriz dönemlerinde tekrar edilebildiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu vergi, belirli bir döneme özgü olarak uygulanmış ve kalıcı hale gelmemiştir.

4.6.3. Ek Emlak Vergisi

Ek Emlak Vergisi, 1999 Marmara depreminin ardından yürürlüğe konulan olağanüstü vergi uygulamalarından biridir. Bu vergi, bina, arsa ve araziler üzerinden mevcut emlak vergisi matrahı esas alınarak bir defaya mahsus olarak uygulanmıştır (Hayrullahoğlu, 2022).

Söz konusu vergi, deprem sonrası ortaya çıkan kamu finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla gayrimenkul sahiplerini de vergi yükümlülüğü kapsamına dahil etmiştir. Bu yönüyle uygulama, deprem vergilerinin farklı vergi tabanlarına yayılmasını sağlayan bir araç olarak öne çıkmaktadır (Ünsal, 2016).

Vergi kapsamında belirli büyüklüğün altındaki konutlar ile depremten doğrudan etkilenen mükellefler için çeşitli istisnalar öngörülmüştür. Bu durum, olağanüstü vergilerin uygulanmasında sosyal ve ekonomik hassasiyetlerin de dikkate alındığını göstermektedir.

Ek Emlak Vergisi, diğer deprem vergilerinde olduğu gibi belirli bir döneme özgü olarak uygulanmış ve kalıcı hale gelmeden yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yönüyle vergi, deprem vergilerinin büyük ölçüde geçici nitelik taşıdığını gösteren örneklerden biri olarak değerlendirilebilir.

4.6.4. Özel İşlem Vergisi

Özel İşlem Vergisi, 1999 Marmara depreminin ardından yürürlüğe konulan olağanüstü vergi uygulamalarından biridir. Bu vergi, belirli işlemler ve kağıtlar üzerinden alınan Eğitime Katkı Payı'na ek olarak uygulanmış ve kamuya ek gelir sağlanması amaçlanmıştır (Bahar, 1999: 23). Özel İşlem Vergisi'nin en belirgin özelliği,

belirli bir süre ile sınırlı olarak uygulanmasıdır. Vergi, 1999 yılı sonunda yürürlüğe girmiş ve 2000 yılı sonuna kadar geçici bir süre için uygulanmıştır.

Bu yönüyle Özel İşlem Vergisi, deprem sonrası uygulamaya konulan vergiler arasında en kısa süreli olanlardan biri olup, olağanüstü vergilerin önemli bir kısmının tamamen geçici nitelik taşıdığını gösteren örneklerden biri olarak değerlendirilebilir.

4.6.5. Özel İletişim Vergisi

Özel İletişim Vergisi, 1999 Marmara depremi sonrasında ortaya çıkan ekonomik kayıpları telafi etmek amacıyla 4481 sayılı Kanun ile yürürlüğe konulan olağanüstü vergi uygulamalarından biridir. Başlangıçta geçici olarak tasarlanan bu verginin 2000 yılı sonuna kadar uygulanması öngörülmüş, ancak sonraki yasal düzenlemelerle uygulama süresi uzatılmıştır (Sağlanmak, 2016).

Daha sonra yapılan düzenlemelerle Özel İletişim Vergisi, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu kapsamına alınarak sürekli bir vergi haline getirilmiştir (Demirci, 2010: 67). Bu yönüyle vergi, olağanüstü bir dönemde ortaya çıkmasına rağmen kalıcı hale gelen nadir uygulamalardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Özel İletişim Vergisi'nin kalıcı hale gelmesinde, tahsilatının kolay olması ve geniş bir vergi tabanına sahip olması etkili olmuştur (Durak, 2023). Ayrıca zaman içerisinde yapılan düzenlemelerle vergi oranlarının yeniden belirlenmesi, bu verginin değişen ekonomik koşullara uyum sağlayacak şekilde sistem içerisinde yerleştiğini göstermektedir.

Bu yönüyle Özel İletişim Vergisi, deprem vergileri içerisinde diğer uygulamalardan ayrılarak kalıcı hale gelmiş ve olağanüstü vergilerin belirli koşullar altında vergi sisteminin sürekli unsurlarına dönüşebileceğini gösteren en önemli örneklerden biri olmuştur.

4.6.6. Faiz Vergisi

Faiz Vergisi, 1999 Marmara depreminin ardından yürürlüğe konulan olağanüstü vergi uygulamalarından biridir. Bu vergi, devlet iç borçlanma senetlerinden elde edilen faiz gelirleri üzerinden alınarak kamuya ek kaynak sağlanmasını amaçlamıştır.

Faiz vergisi, *“1.1.2000 tarihinden itibaren uygulanmak üzere, 1.12.1999 tarihinden önce ihraç edilmiş bulunan Devlet İç Borçlanma Senetlerinden (Özel Tertip Devlet Tahvilleri ve döviz cinsinden tahviller hariç;*

1). İskontolu tahvil ve bonolara ödenen faizlerden, 1.12.1999 tarihinden itibaren;

a) vadesine 1-91 gün kalanlarda %4,

b) vadesine 92-183 gün kalanlardan %9,

c) vadesine 193 günden fazla kalanlarda %14,

2). Üç yıl vadeli değişken faizli üç ayda bir kupon ödemeli tahvil faizlerinde %4

3). İki yıl vadeli sabit faizli üç ayda bir kupon ödemeli tahvil faizlerinde %19, oranında ödemeyi yapanlar tarafından faiz vergisi kesilmesi öngörülmüştür” (23888 (1. Mükerrer) sayılı 4481 No’lu Deprem Vergileri Kanunu).

Vergi, belirli bir dönem için uygulanmış ve olağanüstü koşulların ortadan kalkmasıyla birlikte yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yönüyle Faiz Vergisi, deprem vergilerinin büyük ölçüde geçici nitelik taşıdığını ortaya koyan bir diğer örnek olarak değerlendirilebilir.

4.7. Türkiye’de Olağanüstü Vergi Uygulamalarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Türkiye’de Cumhuriyet döneminden günümüze kadar uygulanan olağanüstü vergiler; uygulanma gerekçeleri, vergi tabanları ve kalıcılık durumları bakımından önemli farklılıklar göstermektedir. Çalışmada incelenen olağanüstü vergi uygulamalarının temel özelliklerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymak amacıyla Tablo 2 hazırlanmıştır.

Tablo 2: Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Uygulanan Olağanüstü Vergilerin Karşılaştırılması

Vergi Adı	Dönem	Gerekçe	Vergi Tabanı	Kalıcılık
İktisadi Buhran Vergisi	1931-1951	1929 yılında ortaya çıkan Büyük Buhranın olumsuz etkilerini azaltmak	Artan Oranlı Vergi Tarifesi	1951’de yürürlükten kaldırılmıştır
Muvazene Vergisi	1932-1951	Aşar vergisinin kaldırılmasıyla azalan kamu gelirlerini telafi etmek	Düz (Sabit) Oranlı Vergi Tarifesi	1951’de yürürlükten kaldırılmıştır
Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi	1935-1951	Hava kuvvetlerinin modernleştirilmesine finansman sağlamak	Düz (Sabit) Oranlı Vergi Tarifesi	1951’de yürürlükten kaldırılmıştır
Varlık Vergisi	1942-1944	İkinci Dünya Savaşı’nın neden olduğu mali durumu iyileştirmek ve karaborsa yoluyla yüksek kâr elde edenleri vergilendirmek	Vergi oranı ve miktarını belirleme yetkisi Servet Tespit Komisyonları’na aittir	1944’de yürürlükten kaldırılmıştır.
Toprak Mahsulleri Vergisi	1943-1946	Seferberlik durumunda orduyu doyurabilmek ve tarım ürünlerini stoklamak	“Ayni ve nakdi olmak üzere”, Düz (Sabit) Oranlı Vergi Tarifesi	1947’de yürürlükten kaldırılmıştır
Ek Gelir ve Ek Kurumlar Vergisi	1999 ve 2023	1999 Marmara ve 2023 Kahramanmaraş depremlerinin neden olduğu kamu finansman ihtiyacını karşılamak	Tek seferlik alınan Sabit Oranlı Vergi Tarifesi	İlgili yıllarda uygulandıktan sonra yürürlükten kaldırılmıştır
Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	1999-2023	1999 Marmara ve 2023 Kahramanmaraş depremlerinin neden olduğu kamu finansman ihtiyacını karşılamak	İlgili yıl için araç adına tahakkuk ettirilen normal MTV tutarı esas alınmakta	İlgili yıllarda uygulandıktan sonra yürürlükten kaldırılmıştır
Ek Emlak Vergisi	1999	1999 Marmara depreminin neden olduğu kamu finansman ihtiyacını karşılamak	İlgili yıllarda verilen vergi matrahları esas alınmakta	1999 yılında bir defaya mahsus uygulanmış ve uygulandıktan sonra yürürlükten kaldırılmıştır
Özel İşlem Vergisi	1999	1999 Marmara depreminin neden olduğu kamu finansman ihtiyacını karşılamak	Belirli işlemler ve kağıtlar üzerinden alınan Eğitime Katkı Payı kadar vergi alınmakta	1999 yılında bir defaya mahsus uygulanmış ve uygulandıktan sonra yürürlükten kaldırılmıştır
Özel İletişim Vergisi	1999	1999 Marmara depreminin neden olduğu kamu finansman ihtiyacını karşılamak	Sabit Oranlı vergi tarifesi	Sürekli Hale getirilmiştir
Faiz Vergisi	1999	1999 Marmara depreminin neden olduğu kamu finansman ihtiyacını karşılamak	Sabit Oranlı vergi tarifesi	1999 yılında bir defaya mahsus uygulanmış ve uygulandıktan sonra yürürlükten kaldırılmıştır

Kaynak: İlgili mevzuat hükümleri esas alınarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde, Türkiye'de Cumhuriyet döneminde uygulanan olağanüstü vergilerin ortak bir mali ihtiyaca cevap vermek amacıyla yürürlüğe konulmalarına rağmen ortaya çıkış gerekçeleri, vergi tabanları ve uygulama süreleri bakımından önemli farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıklar, olağanüstü vergi uygulamalarının tek tip bir mali politika aracı olmadığını; her bir uygulamanın içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşullar çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Devletler tarih boyunca kamu harcamalarını finanse edebilmek amacıyla vergi gelirlerine başvurmuş, özellikle olağanüstü dönemlerde artan mali ihtiyaçlar karşısında ek vergi uygulamalarını gündeme getirmiştir. Türkiye’de de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar ekonomik krizler, savaş koşulları ve doğal afetler gibi farklı olağanüstü dönemlerde çeşitli olağanüstü vergiler uygulanmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen vergiler, ortaya çıktıkları koşullara ve uygulama alanlarına göre farklı özellikler göstermektedir. 1929 ekonomik buhranı sonrasında uygulanan İktisadi Buhran ve Muvazene vergileri, bütçe açıklarını kapatmaya yönelik olarak özellikle ücretliler üzerinden alınan vergiler olarak öne

çıkılmaktadır. Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi ise belirli bir kamu hizmetinin finansmanına yönelik olması bakımından diğer vergilerden farklılaşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı döneminde uygulanan Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi ise, vergi yükünün toplumun farklı kesimlerine yayılmasını hedefleyen uygulamalar olarak dikkat çekmektedir. Bu vergilerden özellikle Varlık Vergisi, uygulama biçimi nedeniyle vergi adaleti açısından yoğun tartışmalara konu olmuştur.

Deprem vergileri ise daha çok belirli bir olağanüstü durumun yol açtığı ekonomik kayıpları telafi etmeye yönelik olarak tasarlanmış ve büyük ölçüde geçici nitelikte uygulanmıştır. Ek gelir vergisi, ek kurumlar vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi, ek emlak vergisi, faiz vergisi ve özel işlem vergisi gibi uygulamalar, belirli dönemlerle sınırlı kalmış ve olağanüstü koşulların ortadan kalkmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Buna karşılık, Özel İletişim Vergisi diğer vergi uygulamalarından ayrılarak kalıcı hale gelmiş ve vergi sisteminin sürekli bir unsuru haline dönüşmüştür.

Bu değerlendirmeler birlikte ele alındığında, Türkiye’de olağanüstü vergilerin büyük ölçüde geçici olarak tasarlandığı, ancak uygulamada önemli bir kısmının beklenenden daha uzun süre yürürlükte kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, yalnızca bazı vergilerin kalıcı hale gelerek vergi sistemine entegre olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, olağanüstü vergilerin niteliğinin yalnızca ortaya çıktıkları dönemle değil, aynı zamanda uygulama biçimleri ve ekonomik işlevleriyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de farklı olağanüstü dönemlerde uygulanan vergileri ortak bir değerlendirme çerçevesinde ele alarak söz konusu vergilerin yalnızca ortaya çıkış nedenlerini değil, aynı zamanda uygulama sürelerini ve vergi sistemi üzerindeki kalıcılık etkilerini birlikte değerlendirmesi bakımından literatüre katkı sunmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’de olağanüstü vergiler yalnızca kısa vadeli finansman araçları olarak değil, belirli koşullar altında vergi sisteminin yapısını etkileyebilen politika araçları olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle olağanüstü vergiler hem kamu maliyesinin yönetimi hem de vergi politikalarının uzun vadeli etkileri açısından dikkate alınması gereken önemli bir alan oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abukan, D., & Akın, C. (2023). Cumhuriyet dönemi Türk vergi sistemi: Ana değişimler ve mevcut sisteme ilişkin gözlemler. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1675–1700.
- Açıkgöz, Ö., & Özkan, L. (2009). 1929 dünya ekonomik buhranı ve Türkiye ekonomisine etkileri. *Mevzuat Dergisi*, (136).
- Akman, Ş. T., & Akman, İ. S. (2011). II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de hububat üretiminin vergilendirilmesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 73–91.
- Arslan, G. (2015). Varlık Vergisi Kanunu’nun çıkarılması, uygulanması ve sonuçları. *Tarih Dergisi*, (61), 119–152.
- Ay, H., & Haydanlı, M. L. (2018). Kuruluşundan günümüze Türkiye’de vergi yükü ve gelir dağılımının analizi. *Sosyoekonomi*, 26(38), 53–70.
- Aydın, M. K. (2017). Savaş yıllarının olağanüstü bir uygulaması: Toprak mahsulleri vergisinin hayata geçirilmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(26), 1–20.
- Aydın, M. S. (2020). Cumhuriyetin erken döneminde vergi uygulamaları. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 10(20), 531–550.
- Bahar, M. (1999). Marmara depremi sonrası çıkarılan vergiler. *Vergi Denetmenleri Derneği Dergisi*, (43), 19–26.
- Balcı, M. (2017). Varlık vergisi ve uygulamalarının Demokrat Parti’nin seçim çalışmalarında kullanılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (63), 373–381.
- Bektaş, Z., & Gündoğdu, B. (2006). Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan vergi politikaları ve gelir dağılımı üzerindeki etkisi. Erişim adresi: <https://www.vergi.tc/makaleDetay/SizdenGelenler/-TURKIYEDE-1980-SONRASI-UYGULANAN-VERGI-POLITIKALARI-ve-GELIR-DAGILIMI-UZERINDEKI-ETKISI-I/90d5a558-d926-4720-a441-a3e9523b5f9e> (Erişim tarihi: 20.08.2025).
- Bernanke, B. S. (2008). Current economic and financial conditions: Extraordinary times have required extraordinary measures. *Business Economics*, 43(4), 8–12.

- Çomaklı, Ş., Koç, F., & Yıldırım, K. E. (2012). Türk vergi hukuku tarihinde tartışılan bir vergi: Toprak mahsulleri vergisi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 61–70.
- Danış, O. (2023). Normal dönemlerde uygulanan ek vergiler: Ek motorlu taşıtlar vergisi uygulamaları. F. Çelebi (Ed.), *Güncel işletme araştırmaları* (ss. 34–46).
- Demirci, Ş. (2010). Özel iletişim vergisinde indirim, istisna ve iade uygulaması. *Vergi Raporu*, (132), 67–74.
- Durak, A. (2023). Özel iletişim vergisi tarihi ve hukukî niteliği. Erişim adresi: <https://oad.org.tr/yayinlar/ozel-iletisim-vergisi-tarihi-ve-hukuki-niteliği> (Erişim tarihi: 28.08.2025).
- Ejder, H. L. (2000). Türkiye’de vergi politikaları. *G.Ü. İİBF Dergisi*, 4, 127–132.
- Ergin, N. E. (2023). Anayasa Mahkemesi’nin ek MTV kararı. Erişim adresi: <https://lebilyalkin.com.tr/haber/anayasa-mahkemesinin-ek-mtv-karari> (Erişim tarihi: 27.08.2025).
- Ergönen, O. (2024). Anayasa Mahkemesi ek vergi düzenlemesinin anayasaya aykırı olmadığına karar verdi. Erişim adresi: <https://acarergonen.av.tr/publications/legal-alerts/constitutional-court-finds-additional-tax-regulation-not-contrary-to-the-constitution> (Erişim tarihi: 01.10.2025).
- Ertan, M. (2018). Toprak mahsulleri vergisinin esasları ve sonuçları: Toprak mahsulleri vergisi II. aşar mıydı? *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(2), 239–255.
- Giray, F., & Zeren, G. (2020). Özel tüketim vergilerinde vergi gelir esnekliği: Türkiye ve OECD karşılaştırması. *Journal of Life Economics*, 7(3), 239–256.
- Göze Kaya, D., & Durgun, A. (2009). 1923–1938 dönemi Atatürk’ün maliye politikaları: Bütçe ve vergi uygulamaları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 233–249.
- Güngör, M. (2020). Dijital hizmet vergisi. *Danıştay Dergisi*, (152), 257–294.
- Gülmez, N., & Cesur, S. (2021). Varlık Vergisinin (12 Kasım 1942) İzmir Basınına Yansımaları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(3), 1293–1322.
- Gürler Hazman, G., & Karakuş Büyükben, N. (2020). Vergi teşviklerinin yerel ekonomik büyüme ve istihdam üzerindeki etkisi: TR33 bölgesi açısından değerlendirme. *Maliye Dergisi*, (179), 186–212.
- Hayrulloğlu, B. (2022). Türkiye’de deprem harcamalarının finansmanı amacıyla yürürlüğe konulan vergilerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 102–120.
- Kahraman, A. (2023). Deprem ek vergisinde değişiklik neden şart? Erişim adresi: <https://www.ey.com.tr/tr/insights/tax/deprem-vergisinde-degisiklik-neden-sart> (Erişim tarihi: 27.08.2023).
- Karabulut, K. (2005). Teşrinisani 1942 tarihli Varlık Vergisi’ne bir bakış. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (27), 325–339.
- Kayalıdere, G., & Özcan, M. (2014). Atatürk döneminde (1923–1938) uygulanan vergi politikaları. K. Tüğen & A. Altay (Ed.), *Prof. Dr. Fevzi Devrim’e armağan*. Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası.
- Kete, H. (2022). Strong fiscal policies again after COVID-19. A. C. García, İ. Şiriner, & I. Shailo (Eds.), *Global issues after COVID-19: Global agenda in 2022*. IJOPEC.
- Kızılkaya, A. (2016). Ekonomik ve siyasal boyutlarıyla Varlık Vergisi. *Emek ve Toplum Dergisi*, 5(12), 85–95.
- Koç Akgül, S. (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları. *TRT Akademi*, 2(3), 7–47.
- Kumrulu, A. G. (1976). Vergi sistemimizde malî denge vergisinin yeri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 33(1), 49–62.
- Matvieieva, A. (2024). Specifics of legal regulation of economic activities in extraordinary conditions. *Actual Problems of Improving of Current Legislation of Ukraine*, (66), 2–43.
- Metintaş, M. Y., & Kayıran, M. (2016). 1929 dünya ekonomik krizinin Türk tarımına etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 33–82.
- Mutlu, A. (2009). *Tanzimattan günümüze Türkiye’de vergileme zihniyetinin gelişimi*. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Yayın No:2009/390.

- Işık, N., & Duman, E. (2012). 1929 ekonomik buhranı ve 2008 küresel krizinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 73–101.
- Oğuz, N. S., & Yıldız, S. (2024). Türk vergi sistemi içinde değerli konut vergisi. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 20–32.
- Öksüz, M. (2025). Türkiye’de enflasyonun sosyoekonomik yansımaları: Şans oyunları vergisi perspektifinden bir analiz. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 362–384.
- Ökte, F. (1951). *Varlık vergisi faciası*. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- Öz, E., & Buyrukoğlu, S. (2015). Osmanlı döneminden günümüze Türkiye’de uygulanan yatırım teşvik politikaları ve etkinliği. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, (6), 35–59.
- Özdeşim Subay, Ö. (2024). Erken Cumhuriyet döneminde (1923–1950) köylüler ve toprak mahsulleri vergisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı), 115–127.
- Özer, S. (2011). II. Dünya Savaşı yıllarında uygulamaya konulan toprak mahsulleri vergisi ve köylü üzerindeki etkisi. *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 215–234.
- Özmumcu, M. O. (2025). Deprem vergileri. Erişim adresi: <https://www.muctebaonurhanozmumcu.com/hello-world> (Erişim tarihi: 27.08.2025).
- Paksoy, S., & Bakan, S. (2010). Türkiye’de uygulanan vergi politikaları ve ekonomik büyüme üzerine etkileri (1980 sonrası). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 150–170.
- Peacock, A. T., & Wiseman, J. (1961). *The growth of public expenditure in the United Kingdom*. Princeton University Press.
- Sağlanmak, B. (2016). Özel iletişim vergisinin vergi kanunları açısından değerlendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi. Erişim adresi: <https://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/buraksaglanmak/004> (Erişim tarihi: 28.08.2025).
- Saraçoğlu, F. (2009). 1930–1939 döneminde vergi politikası. *Maliye Dergisi*, (157), 131–149.
- Sarı, Y. (2022). Tek parti dönemindeki vergi politikalarının haber, yorum ve karikatürlere yansımaları. *Yeni Yüzyılda İletişim Çalışmaları Dergisi*, 3(4), 6–33.
- Sugözü, İ. H., Yıldırım, H., & Aydın, H. İ. (2014). Vergi adaleti açısından motorlu taşıtlar vergisinin analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 115–128.
- Şahin, S., & Özhan, E. N. (2024). Olağanüstü dönemlerde uygulanan vergilerin eşitlik ilkesi açısından değerlendirilmesi: Varlık vergisi uygulaması. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 1078–1102.
- Şen, H., & Sağbaş, İ. (2020). *Vergi teorisi ve politikası* (4. baskı). Barış Arıkan Yayınları.
- Tabak, S. (2002). Varlık vergisi ve Afyon’daki uygulaması. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 17(2), 59–77.
- Takım, A. (2011). Türkiye’de 1960–1980 yılları arasında uygulanan kalkınma planlarında maliye politikaları. *Maliye Dergisi*, (160), 154–176.
- Taş, S., & Engin, R. (2023). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze vergi politikaları ve vergi yükünün gelişimi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(49-1), 345–369.
- Totur, B. (2023). Cumhuriyetimizin 100. yılında kuruluştan bugüne vergisel gelişmeler. *İzmir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Dayanışma Dergisi*, 133(6), 113–123.
- Türkal, H. (2011). Türkiye’de 1923–1930 yılları arası bütçe politikası ve uygulamasının vergi politikası açısından değerlendirilmesi. *Amme Dergisi*, 44(3), 86–107.
- Türkeş, A. (2015). Türkiye’de uygulanan kurumlar vergisi teşvikleri. *Vergi Raporu*, (187), 39–57.
- Ünsal, H. (2016). Doğal afetlere yönelik vergi politikaları ve Türkiye uygulamalarının incelenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 1–23.
- Vergi Sirküleri No: 2023/39. (2023). Kurumlara getirilen ek vergi ve affı kanununda son durum.
- Yaraşlı, O. (2005). *Türkiye’de vergi reformu*. T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı. Yayın No: 2005/36.

Yeşilyurt, Ş. (2021). Büyük buhran’ın Türkiye ekonomisi üzerindeki bir neticesi: Buhran vergisi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 37(104), 221–260.

Yıldız, Z. (1996). Cumhuriyet Türkiye’sinin Atatürk döneminde vergi uygulamaları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4), 73–82.

Yılmaz Furtuna, E. (2021). Olağanüstü yönetim usullerinde vergilendirme yetkisinin hukuki sınırları ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(3), 431–472.

Yılmaz, B. E. (2023). 17 Ağustos depreminin “ek vergileri” 6 Şubat depremlerinde karşımıza çıkar mı? Erişim adresi: <https://www.binhanelifyilmaz.com/depremvergisi> (Erişim tarihi: 27.08.2025).

Yılmaz, C. A., & Yüksel, C. (2019). Türkiye’de tek parti dönemi vergi politikaları. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 82–93.

Yoruldu, M. (2020). Türk mali tarihinde varlık vergisi uygulaması ve sosyo-ekonomik sonuçlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 2302–2315.

Yüce, M. (2004). Avarız vergisinin muhteşem dönüşü: Olağanüstü vergiler. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (3), 1–19.

4481 sayılı Kanun. "17.8.1999 ve 12.11 .1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremi n Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler ihdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" 26.11 .1999 tarih ve Mükerrer 23888 sayılı Resmi Gazete.

EXTENDED ABSTRACT

Taxes have long been one of the main sources of public revenue for governments in both normal periods and extraordinary conditions. In times of crisis, such as economic downturns, wars, or natural disasters, public expenditures tend to increase while regular revenues become insufficient. In such cases, governments often introduce extraordinary taxes as additional fiscal tools. Türkiye has also experienced various extraordinary periods since the establishment of the Republic and has implemented different extraordinary taxes in response to these conditions.

This study examines the extraordinary taxes implemented in Türkiye during the Republican era and assesses their main characteristics, implementation periods, and long-term status. In particular, it investigates whether these taxes remained temporary, as originally intended, or evolved into permanent components of the Turkish tax system.

The study is based on a historical and descriptive approach. Within this framework, extraordinary taxes implemented after the 1929 Great Depression, during the Second World War, and in the aftermath of major earthquakes are analyzed. The taxes examined include the Economic Depression Tax, Muvazene (Balance) Tax, Air Force Support Tax, Wealth Tax, Agricultural Products Tax, and various earthquake-related taxes such as additional income and corporate taxes, additional motor vehicle tax, additional property tax, interest tax, special transaction tax, and special communication tax.

The findings show that extraordinary taxes in Türkiye have been shaped by the specific conditions of each period and have differed in terms of their scope and implementation. Following the 1929 economic crisis, taxes such as the Economic Depression Tax and the Muvazene Tax were mainly introduced to address budget deficits and were largely imposed on wage earners. During the Second World War, taxes such as the Wealth Tax and the Agricultural Products Tax were designed to distribute the fiscal burden across different segments of society. Among these, the Wealth Tax stands out as one of the most controversial examples due to criticisms regarding its implementation, particularly in terms of tax fairness and unequal treatment.

Extraordinary taxes introduced after natural disasters, especially earthquakes, were generally designed as temporary measures to compensate for economic losses and finance reconstruction. Taxes such as additional income and corporate taxes, additional motor vehicle tax, additional property tax, interest tax, and special transaction tax were applied for limited periods and were later abolished.

However, one important exception to this pattern is the Special Communication Tax. Although it was initially introduced as a temporary measure after the 1999 Marmara earthquake, it was later extended and eventually

became a permanent part of the tax system. This example shows that some extraordinary taxes may go beyond their original temporary purpose and become permanent fiscal instruments.

In conclusion, extraordinary taxes in Türkiye are generally introduced as temporary measures in response to specific crises, but in practice, some of them remain in force longer than initially intended. Moreover, certain taxes may become permanent depending on their fiscal effectiveness and ease of collection. Therefore, extraordinary taxes should not be seen only as short-term solutions but also as policy tools that may have long-term effects on the structure of the tax system.